

великий поділ праці, в основі якого лежало відокремлення пастуших племен від осілих землеробів, які в господарстві навчилися використовувати мідь, виплавляти та кувати її.

Найяскравішою археологічною культурою доби енеоліту була трипільська культура (IV–III тис. до н.е.).

Перше поселення цієї землеробської культури було відкрито у 1893 р. професором Вікентієм Хвойкою в с. Трипілля на Київщині. Носії трипільської культури населяли Нижню Наддунайщину, Наддністрянщину, Побужжя й частково Середню Наддніпрянщину, тобто регіони, що тепер входять до території України, Молдови та Румунії. В Україні виявлено більше як 1000 таких поселень. Трипільці селилися в басейнах рік, будували наземні та напівназемні приміщення, часом одно- дво- та триповерхові. Як правило, існували невеликими селами. Траплялися й поселення-“везетні”, в яких проживало до 10–20 тис. осіб.

Дослідники вважають, що трипільці переживали патріархально-родові відносини. На чолі роду стояв старійшина, який керував господарством і суспільним життям родової общини. Думається, що трипільці знали й елементи приватної власності.

Трипільська культура носила яскраво виявлений хліборобський характер. Трипільці культивували м'яку та тверду пшеницю, ячмінь, просо, жито, бобові рослини, коноплі тощо.

Основним знаряддям обробітку землі була мотика з кам'яним або роговим робочим кінцем, траплялися й мідні наконечники. Землеробство доповнювалося скотарством. З пониженням врожаїв трипільці переселялись на нові землі.

Високого рівня досягло виготовлення глиняного посуду. Трипільці залишили унікальну розписну кераміку. Використовуючи жовту, червону та чорну фарби, вони створювали багатоколірні орнаменти¹⁶.

Відзначимо, що релігійно-магічні обряди трипільців пов'язані з їх працею, прагненням зібрати високий врожай. А тому глиняні жіночі статуетки були символами родючості та господарського благополуччя. Окремі науковці вважають, що в розписі посуду заковані легенди та міфи трипільців. Зокрема, багато таємниць у спіралеподібних зображеннях, малюнках тварин тощо.

Отже, трипільські племена залишили помітний слід у давній історії України. Вплив їхньої культури простежується від найдавніших часів до наших днів.

Доба бронзи (II–I тис. до н.е.) тривала в Україні майже тисячу років. Свою назву вона одержала від штучного металу – бронзи (сплав міді з оловом або свинцем). В Україні досліджено понад 10 бронзолivarних майстерень. Винайдений метал був міцніший за мідь, мав меншу температуру плавлення. Ці переваги сприяли поширенню та утворенню бронзи як основного матеріалу для виготовлення знарядь праці, зброї, прикрас¹⁷.

Це не могло позитивно не позначитися на стані виробництва – скотарство відокремлюється від землеробства. Відокремлення сприяло підвищенню продуктивності праці. Вчені твердять, що в епоху бронзи на території України сформувалися три етнокультурні зони – *Степ* (ямна, катакомбна, зрубна археологічні культури), *Лісостеп та Полісся* (комарівська та білогрудівська культури).

На теренах степової України домінувало скотарство. У лісостеповій зоні – землеробство, на Поліссі – підсічно-вогняне землеробство з його примітивними формами (киданням зерна в необроблений ґрунт).

Під впливом радикальних змін у господарстві в добу бронзи відбулися кардинальні зміни у сфері суспільних відносин:

– зросла роль чоловіка в землеробстві, скотарстві, обміні. *Матріархат замінюється на патріархат, родовід ведеться по батьківській лінії;*

– *підвищилася продуктивність праці, збільшився додатковий продукт, що призвело до майнової диференціації;*

– *з великих колективів виділилися сім'ї;*

– *сформувалися союзи племен для захисту власних територій та матеріальних цінностей;*

– *створилися органи керівництва союзом племен, відособився стан воїнів.*

Отже, бронзовий вік в історії України позначився кардинальними зрушеннями суспільного розвитку, в основі яких були: виділення скотарських племен, формування етнічних спільностей, майнова та соціальна диференціація.